Čičava alebo *Čičva*? Problém štandardizácie názvu zrúcaniny hradu

Ing. Linda Gálová, PhD.,
Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky,
Doc. Ing. Imrich Horňanský, PhD.

Abstrakt

Na pozadí historického vývoja sídelných geografických objektov skúmaného prípadu je ilustrovaná náročnosť procesu štandardizácie geografických názvov. Analyzovaná je diferencovaná pozícia názvoslovnej autority a obce v tomto procese. Ponúka sa možné riešenie konkrétneho prípadu konfliktu medzi nimi, opierajúce sa o zákonnú reguláciu procesu štandardizácie geografických názvov a o Rezolúcie Konferencií Organizácie Spojených národov o štandardizácii geografických názvov. Problematika sa ilustruje na príklade názvu zrúcaniny hradu Čičava.

Čičava or Čičva? Two Toponyms Standardization Problem (Name of the Castle Ruins)

Abstract

Against the backdrop of the historical development of the settlement geographical features of the case study, the difficulty of the process of standardization of geographic names is illustrated. The differentiated position of the names´ standardization authority and the municipality in this process is analysed. A possible solution of a particular case of conflict between them is offered, relying on the legal regulation of the process of standardization of geographical names and on the Resolutions of the United Nations Conferences on Standardization of Geographical Names. The issue is illustrated by the example of the name of Čičava castle ruins.

Keywords: *geographical name, standardization of geographical names, names´ standardization authority, municipality, solution of conflicts between name authority and municipality*

1. Úvod

Dňa 1. 1. 1996 vstúpil do účinnosti zákon č. 215/1995 o geodézii a kartografii [1], ktorý na rozdiel od svojho predchodcu, zákona č. 46/1971 o geodézii a kartografii [2], výslovným spôsobom ustanovil ostatnému ústrednému orgánu štátnej správy na úseku geodézie, kartografie a katastra, Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky (ÚGKK SR), zákonnú povinnosť plniť funkciu názvoslovnej autority pre vybranú skupinu druhov geografických objektov (GO). Všeobecne sa aj pred rokom 1995 prijímalo, že štandardizácia geografických názvov (ŠGN) je nevyhnutná a neoddeliteľná činnosť súvisiaca s vyhotovovaním, udržiavaním, obnovovaním a dokumentáciou štátnych mapových diel, ale výslovne takáto kompetencia orgánov štátnej správy geodézie a kartografie nebola zakotvená do textu § 2 ods. b) zákona [2] ani v jeho poslednej časovej verzii predpisu účinnej od 1. 7. 1994 do 31. 12. 1995. Zákon [1] vo svojom § 4 ods. 2 písm. g) ustanovil ÚGKK SR zákonnú kompetenciu, resp. právo a zároveň povinnosť, že „ÚGKK SR štandardizuje geografické názvoslovie podľa § 18 ods. 1". Samotný § 18 v ods. 1 ustanovuje, že „o štandardizácii názvov nesídelných geografických objektov a špecifických sídelných objektov z územia Slovenskej republiky (SR), ktoré sú obsahom základnej bázy údajov pre geografický informačný systém (ZB*GIS*®), vzitých podobách slovenských názvov sídelných a nesídelných geografických objektov . . . rozhoduje ÚGKK SR podľa pravidiel slovenského pravopisu so súhlasom Ministerstva kultúry SR".

Rozhodnúť o ŠGN vôd, chránených území a krasových javov z územia SR môže ÚGKK SR iba so súhlasom Ministerstva životného prostredia SR a rozhodnúť o názvoch hradov a zámkov môže iba so súhlasom Ministerstva kultúry SR [1, § 18 ods. 2].

2. Predmet záujmu v rámci štandardizácie geografických názvov

ÚGKK SR vydal vykonávaciu vyhlášku č. 50/2024 k zákonu [1] s účinnosťou od 1. 4. 2024 [3]. Text § 14 ods. 1 vyhlášky [3] znie: „*Názvy nesídelných geografických objektov a špecifických sídelných geografických objektov z územia SR, ktoré štandardizuje ÚGKK SR podľa § 18 ods. 1 zákona a ktoré nemajú charakter územnej správnej jednotky, sú názvy skupín kategórií objektov v rozsahu katalógu tried objektov* ZB*GIS*®

a) *vôd a vodných stavieb* (napr. vodné toky; kanály, náhony; pramene; studne; jazerá, plesá; vodné nádrže; rybníky; vodopády; ramená rieky),
b) *chránených území* (napr. národné parky, chránené krajinné oblasti, chránené areály, prírodné rezervácie, prírodné pamiatky, chránené krajinné prvky, chránené vtáčie územia, chránené stromy),
c) *útvarov vertikálneho členenia zemského povrchu* (napr. doliny; hrebene, chrbty; vrchy; priesmyky, sedlá; rokliny, strže, žľaby; svahy),
d) *špecifických sídelných objektov* (napr. majere, osady, samoty, miestne časti; horárne),
e) *historických, kultúrnych, účelových objektov* (napr. hrady, zámky, hrádky; zrúcaniny; pevnosti; kaplnky),
f) *geomorfologických jednotiek* (napr. geomorfologické oblasti, geomorfologické celky, geomorfologické podcelky),
g) *jednotlivých typov vegetácie* (napr. polia; lúky, pasienky; vinice; chmeľnice; lesy; sady, záhrady)."

V zmysle § 15 ods. 2 vyhlášky [3] „Návrhy názvov geografických objektov z územia SR posudzuje názvoslovná komisia ÚGKK SR na základe stanoviska názvoslovného zboru okresného úradu." Detailné oboznámenie sa s procesom ŠGN a najmä vzťah obce a názvoslovnej autority poukazuje na komplikovanosť a chúlostivosť procesu, keď snaha obce uplatniť svoj názor a snaha názvoslovnej autority dosiahnuť optimálny výsledok v extrémnych prípadoch môžu narážať proti sebe a ich riešenie vyžaduje veľmi citlivý, o vedecké argumenty sa opierajúci a trpezlivý postup autority pri vysvetľovaní korektného riešenia. Tejto problematike na pozadí konkrétneho prípadu sa venuje tento príspevok.

3. Názvoslovná autorita

Pod termínom „názvoslovná autorita", anglicky „names authority", treba rozumieť inštitúciu, ktorej je zákonom pridelená rozhodovacia kompetencia v záležitostiach ŠGN [4] a [5, bod 3.2.73]. V SR sú v súčasnosti názvoslovnými autoritami Národná rada SR (pre kategóriu názov republiky, názvy krajov a názvy okresov), vláda SR (pre kategóriu názvy obcí), Ministerstvo vnútra SR (pre kategóriu názvy častí obcí), ÚGKK SR (pre kategóriu názvy nesídelných GO a špecifických sídelných GO z územia SR, ktoré sú obsahom ZB*GIS*® a vžitých podôb slovenských názvov sídelných a nesídelných GO z územia mimo SR) a obce (pre kategóriu názvov ulíc a iných verejných priestranstiev). Pozícia obce v procese ŠGN je daná § 4 ods. 4 písm. b) zákona [1], podľa ktorého okresný úrad katastrálny odbor vypracúva písomné stanoviská k vyžiadanému miestne príslušnému návrhu názvu GO **na základe stanoviska obce**. To znamená, že stanovisko obce by malo byť prítomné k takémuto návrhu ŠGN, ale neznamená to, že bude v plnom rozsahu a v každom prípade akceptované.

Názvoslovná autorita v rámci svojej činnosti na úseku ŠGN nepracuje svojvoľne, ale má svoju činnosť zvyčajne regulovanú rozmanitými zásadami, ktoré najčastejšie vyplývajú z konsenzuálne medzinárodne prijatých rezolúcií konferencií Organizácie Spojených národov o ŠGN (rezolúcia) a v prípade SR zapracovaných do legislatívy [28]. V prípade nesúladu medzi podobou názvu navrhovanou obcou a podobou názvu navrhovanou názvoslovnou autoritou sa obidve podoby názvu podrobia konfrontácii so všeobecnými požiadavkami na podobu štandardizovaného názvu, najmä to:

- že neprípustné sú názvy nesídelných GO, ktoré sú dlhé, pozostávajúce z viac ako troch plnovýznamových slov, urážajúce mravnosť, náboženské alebo národnostné cítenie, jazykovo nesprávne a nepriliehavé vzhľadom na historický vývin územia [1, § 18 ods. 5],
- či názov zodpovedá skutočnosti, či je vecne a jazykovo správny, spoločensky vhodný a prakticky použiteľný [3, § 15 ods. 4],
- či používanie označení/názvov GO v jazykoch národnostných menšín upravuje osobitný predpis [1, § 18 ods. 7],
- či sa zohľadňuje, že v procese ŠGN treba aplikovať prijaté zásady.

Význam zrúcaniny hradu *Čičava* svojím zaradením sa do kategórie chránených objektov – národných kultúrnych pamiatok, a tým aj frekvenciou legitímneho výskytu svojho štandardizovaného názvu *Čičava* vo verejnom priestore Slovenska (odborná literatúra, turistická literatúra, cestovný ruch a i.), prerástol miestny, lokálny priestor obce *Sedliská* a stal sa prvkom celoslovenského verejného priestoru, podobne ako napr. zrúcaniny hradov *Devín*, *Spišský hrad*, *Čachtice*, *Šarišský hrad*, *Lietava*, *Strečno* alebo *Beckov* so svojimi názvami. Podľa rezolúcie I/4 – C(1) treba zamedziť nepotrebným zmenám štandardizovaných geografických názvov a podľa bodu C(3) tejto rezolúcie systematické spracovanie ŠGN nemá smerovať na potláčanie významných – signifikantných prvkov štandardizovaných názvov GO [28, s. 32]. Takýmto prvkom v množine slovenskej toponymie sú o. i. aj štandardizované názvy s formantom *-ava*, a teda si zaslúžia osobitnú ochranu. Rezolúcie VIII/9, X/3 i opakovane mnohé ďalšie uznali dôležitosť štandardizovaných názvov GO ako súčasti národného bohatstva a kultúrneho dedičstva a zopakovali potrebu zamedzenia zbytočných zmien štandardizovaných geografických názvov a tiež to, že ŠGN nemá rezultovať do potláčania signifikantných toponymických prvkov [28, s. 38, 40].

4. Konflikt podôb názvov *Čičava* a *Čičva*

Názvoslovná autorita ÚGKK SR, resp. jej právny predchodca Slovenský úrad geodézie a kartografie (SÚGK), schválila v roku 1981 Rozhodnutím SÚGK č. P-221/1981 štandardizovanú podobu názvu zrúcaniny hradu v obci *Sedliská* v okrese Vranov nad Topľou v podobe ***Čičava*** [6, s. 25]. Rovnaká podoba názvu zrúcaniny hradu bola neskôr potvrdená v roku 1990 [7, s. 50, 63].

Obec *Sedliská*, na území ktorej sa nachádza zrúcanina hradu (**obr. 1**) – národná kultúrna pamiatka – s názvom štandardizovaným v roku 1981 *Čičava*, podala v roku 2025 písomný podnet na zmenu názvu zrúcaniny hradu do podoby ***Čičva*** (**obr. 2**). V okrese Vranov nad Topľou je aj obec so štandardizovaným názvom *Čičava*, ktorej juhovýchodný okraj obecného územia je vzdialený od zrúcaniny hradu *Čičava* 3,6 km severozápadne; tieto dva geografické objekty sú oddelené od seba zalesneným kopcovitým terénom južných svahov vrchu *Lysá hora* s výškou 319 m n. m. a vrchu *Inovec* s výškou 329 m n. m. v malom rozsahu pretkaným trvalými trávnymi porastmi (**obr. 3**). Vzájomná susedská pozícia územia obce *Sedliská* s územím obce *Čičava* je dôsledok niekdajšieho feudálneho panstva, keď usadlosť, neskoršia obec *Čičava*, bola súčasťou hradného panstva hradu *Čičava* rovnako aj usadlosť, ktorá je v tesnom okolí zrúcaniny hradu, neskoršia obec Sedliská."[24, s. 461], [25, s. 274, 498, 513, 524].

Čičava je zrúcanina hradu z 13. storočia stojaca na zalesnenom výbežku *Beskydského predhoria* nad obcou *Sedliská* – miestna časť *Podčičva*. V roku 1270 sa prvýkrát spomína územie, v ktorom dnes stojí zrúcanina hradu, v podobe *Chychywa* [30] v rámci donácie uhorského kráľa Štefana V. šľachticovi Reynoldovi za verné služby a zásluhy preukázané na výpravách kráľovského vojska. Neskôr v roku 1316 je prvýkrát spomínaný aj samotný hrad ako *castrum Chychowa*, *Chychua*. Ide o listinu, ktorou magister Peter, pravdepodobne Reynoldov vnuk, odmenil Mikuláša Peresa, kastelána na hrade *Čičava*, majetkom *Tuzsér*, za úspešnú obranu hradu. Hrad *Čičava* bol strediskom rozsiahleho panstva, ku ktorému v dobe maximálneho rozsahu hradného panstva patrilo viac než 60 usadlostí – obcí. V roku 1527 bol župným zhromaždiskom a sídlom archívu Zemplínskej stolice, keď ho Ján Zápoľský podpálil a dobyl. Hrad bol znovu opravený a zrenovovaný. V roku 1684 ho dobyli Tökőliho vojská. V roku 1704 sa ho zmocnili vojská Františka II. Rá-

Obr. 1 Pohľady na zrúcaninu hradu Čičava

Obr. 2 Turistický smerovník pod zrúcaninou hradu Čičava (s nesprávnym použitím štandardizovaného názvu)

kociho. Poškodené časti opravili a hrad zabezpečili. V rukách rákociovských povstalcov bol až do roka 1711, keď sa rákociovský veliteľ, gróf František Barkóci, pridal na stranu cisárskych vojsk a vydal im hrad, ktorý dal cisársky generál Laucken zbúrať. Odvtedy torzo hradu pustne a je neobývané [29].

4.1 Slovný základ *čič, čičať* a *čičava* v slovenských toponymách

Na Slovensku máme tieto štandardizované názvy geografických objektov, ktoré v svojom slovnom základe majú slovo *čič, čičať* alebo *čičava*:

Čičák – samota v obci Horná Súča v okrese Trenčín [8, s. 25], *Čičáky* – pole v Benkovciach v okrese Vranov nad Topľou [7, s. 15, 63], *Čičarovce* – obec v okrese Michalovce, *Čičarovský kanál* – kanál v obci *Čičarovce* v okrese Trebišov [9, s. 55, 59], *Čičava* – obec v okrese Vranov nad Topľou, *Čičava* – zrúcanina hradu v obci Sedliská v okrese Vranov nad Topľou [6, s. 25] a potvrdené [7, s. 50, 63], *Čičava* – les v obci Sklené Teplice v okrese Žiar nad Hronom, *Čičava* – vodný tok v obciach Michalok, Merník, Komárany, Čičava a Vranov nad Topľou v okrese Vranov nad Topľou, prítok Tople [10, s. 19] a potvrdené [9, s. 17, 59], *Čičavky* – les v obci Petkovce v okrese Vranov nad Topľou [7, s. 40, 63], *Čičavské* – pole v obci Čičava v okrese Vranov nad Topľou [7, s. 17, 63], *Čičavské* – pole v obci Komárany v okrese Vranov nad Topľou [7, s. 28, 63], *Čičavský kanál* – kanál v obci Sačurov v okrese Vranov nad Topľou, prítok Tople [10, s. 19] a potvrdené [9, s. 16, 59], *Čičerman* – vrch s výškou 955 m n. m. v Strážovských vrchoch v obci Nitrianske Pravno v okrese Prievidza [11, s. 25], *Čičermanská dolina* – dolina v obci Nitrianske Pravno v okrese Prievidza [11, s. 25], *Čičíkovci* – samota v meste Žarnovica v okrese Žarnovica [6, s. 25], *Čičkova dolina* – dolina v obci Trstín v okrese Trnava [12, s. 18], *Čičky* – vrch v meste Košice [10, s. 19], *Čičmany* – obec v okrese Žilina, *Čičmianska dolina* – dolina v obciach Čičmany a Fačkov v okrese Žilina [11, s. 25], *Číčov* – obec v okrese Komárno, *Číčov-Holiare* – kanál v okrese Komárno [12 s. 18], *Číčov-Klížska Nemá* – kanál v okrese

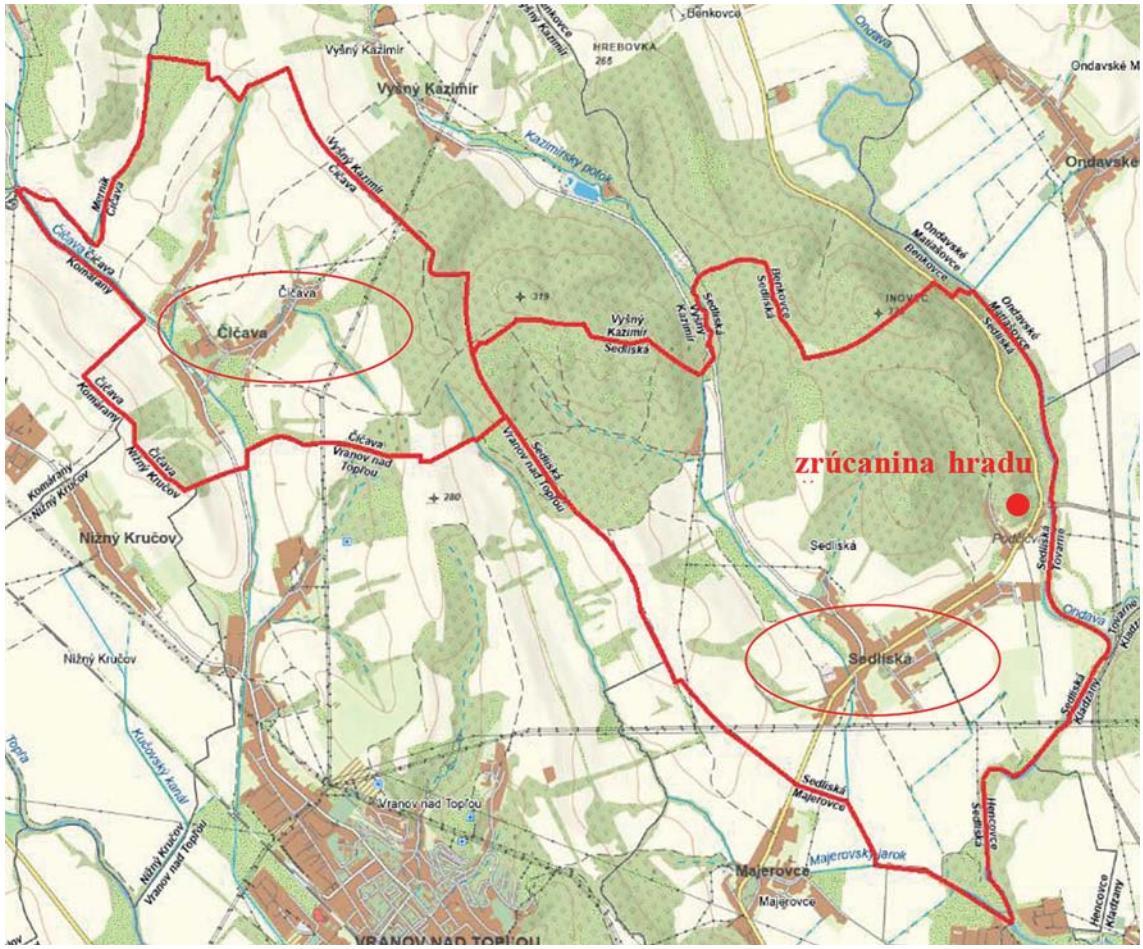

Obr. 3 Mapa zobrazujúca susediace obce Čičava a Sedliská (ZBGIS®) a polohu zrúcaniny hradu – označené červenou farbou

Komárno [12, s. 19], *Číčovské rameno* – vodný tok v okrese Dunajská Streda [12, s. 19], *Číčovský kanál* – kanál v okrese Komárno [12, s. 19], *Číčovský les* – hon v okrese Komárno [12, s. 19] a *Podčičva* – časť obce Sedliská [13, s. 67].

R. *Krajčovič* (vysokoškolský pedagóg, odborník v oblasti dejín slovenského jazyka, historickej dialektológie, slavistiky a onomastiky) spája uvedené toponymá so slovom *čič* alebo s jeho variantom *čiča* s významom *vážený muž obyčajne v úctivom oslovení*, zachované v tomto význame v srbčine, chorvátčine, bulharčine, macedónčine, alebo s expresívnym slovom *čičať* s významom *robiť hluk, údermi vyrubovaním lesnej dreviny, zosekávaním haluzia z kmeňov* (od zvukomalebného *čik*), podobne, resp. blízke aj v srbčine, chorvátčine, ruštine alebo so slovom *čičava* s významom *priestor, odkiaľ sa ozývajú zvuky od úderov pri výrube lesa, pri spracovaní zoťatej lesnej dreviny* [14, 2008, roč. 42, číslo 2, s. 94 - 95]. Podľa J. *Stanislava* (univerzitný profesor, jazykovedec, slavista a onomastik): „Slovenského pôvodu je bezpečne *Čičov*, maďarsky *Csicsó* (pri Komárne), *Chychow* 1268, 1397, 1421; tu bol *Vyšný a Nižný Č.*, oba sú dosvedčené z XIV. – XV. stor." [26, s. 248] a podobne podľa J. *Stanislava* „Z koreňa *čik-* sú sloven. *Číčov, Čičava* . . . [27, s. 126]". Podľa F. *Uličného* (univerzitný profesor, archivár, historik a špecialista na stredovek – medievalista): „V písomnostiach z 13. a 14. storočia sa vyskytuje pod názvom zapisovaným ako *Chychua* a jeho pravopisných obmenách, koreniacom v slovienskom základe *Čik*. Názov *Chychua* bol maďarizovanou podobou slovenského názvu *Čičava*. Ten bol typologicky totožný s názvami *Ondava*, *Roňava* a pod. [24, s. 108]". Podľa L. *Kissa*, ikony maďarskej toponomastiky, maďarská podoba *Csicsóka* (čítaj *čičóka*) slovenskej obce *Čičava* (okres Vranov nad Topľou) má primárnu podobu *Csicsva*, ktorá môže byť slovanského pôvodu; mladšia podoba *Csicsóka* je spätná výpožička starobylej slovenskej podoby *Čičovka* charakteru zdrobneniny [23, 1. diel, s. 328].

Niet nijakých pochýb o tom, že štandardizovaný názov obce *Čičava* v okrese Vranov nad Topľou i štandardizovaný názov zrúcaniny hradu *Čičava* v obci *Sedliská* v tom istom okrese majú rovnaký pôvod, a to napriek tomu, že ich od seba v novoveku oddeľuje obecná hranica medzi obcou *Čičava* a obcou *Sedliská*. Obidve stredoveké usadlosti, dnešné obce *Čičava* i *Sedliská*, boli v stredoveku súčasťou jedného hradného feudálneho panstva *Čičava*. Názov zrúcaniny hradu *Čičava* bol bez zmeny v roku 1920 prenesený na dnešnú obec *Čičava*. Obec *Čičava* mala pred rokom 1920 slovenský názov *Čičavka* a z neho bol odvodený maďarský názov *Csicsóka* (vyslov Čičóka). V súčasnosti prekážkou komunikácie nie je ani skutočnosť homonymie GO *obec – zrúcanina hradu*, lebo inštitút homonymie sa už stal integrálnou súčasťou databázy štandardizovaných toponým každej európskej krajiny. Snaha po hľadaní jedinečnosti v množine štandardizovaných toponým je účelná iba po určitú hranicu; ináč sa stáva kontraproduktívnou a v konečnom dôsledku nerealizovateľnou, nemožnou. Rovnaký názov hradu i obce nespôsobuje identifikačný alebo komunikačný problém, porovnaj napr. hrad

Beckov, obec Beckov. Dokonca je tendencia prispôsobiť názov obce názvu hradu, ako napr. českú obec Budňany, na okraji ktorej sa nachádza hrad Karlštejn, premenovali na Karlštejn, aby mala rovnaký názov ako hrad (porovnaj napr. https://www.mestys-karlstejn.cz/mestys/informace--o-obci/historie-obce/).

Napr. len na Slovensku v kategórii štandardizovaných názvov vodných tokov máme: 15x *Banský potok*, 17x *Biely potok*, 18x *Bystrý potok*, 36x *Čierny potok*, 33x *Hlboký potok*, 18x *Chotárny potok*, 26x *Kamenný potok*. Alebo v kategórii štandardizovaných názvov dolín máme: 6x *Čierna dolina*, 6x *Dolina*, 16x *Hlboká dolina*, 6x *Studená dolina*, 11x *Suchá dolina*, 7x *Veľká dolina*. Podobne v kategórii štandardizovaných názvov vrchov máme: 27x *Diel*, 27x *Háj*, 31x *Kýčera*, 45x *Ostrý vrch*, 39x *Skalka*. Niet dôvodu, aby sa tento vzájomný vzťah názov obce – názov zrúcaniny hradu zakrýval. Spoločenský a najmä ekonomický význam usadlosti (dnes obce) *Čičava* od stredoveku postupne intenzívne rástol, kým význam hradu (dnes zrúcaniny) klesal. Preto bolo úplne prirodzené, že v etape štandardizácie názvu zrúcaniny hradu v 20. storočí z kandidátskych podôb názvov *Čičavský hrad*, *Čičava* a *Čičva* (**obr. 4**) prichádzajúcich do úvahy, bola uprednostnená autochtónna pôvodná podoba názvu *Čičava*. Zároveň bola rešpektovaná zásada hierarchickej postupnosti GN v štandardizačnom procese (t. j. postup, podľa ktorého názov hierarchicky vyššie postaveného GO má byť rešpektovaný v názve hierarchicky nižšie postaveného GO) v slovenskej aplikačnej praxi, či už jednoduchým prenesením názvu na GO nižšej hierarchickej úrovne, alebo tvorbou korektného derivátu zo slovného základu názvu GO vyššej hierarchickej úrovne (napr. rieka ***Váh*** → obec ***Važ***ec, les *Záva**žie***, 3x pole *Záva**žie***, pasienok *Pod**važie***, časť obce *Pod**važie*** so systémovým skrátením slabiky *váh* → *važ*, a systémovou alternáciou *h* → *ž*, rieka ***Žitava*** → povodie *Po**žitav**ie***, → prírodná rezervácia ***Žitav**ský vrch*, vinica ***Žitav**ský vrch*, obec *Úľany nad **Žitav**ou*, obec ***Bodza*** → obec ***Bodz**ianske Lúky*, vrch ***Klapy*** → miestna časť *Zá**klapie***, → les ***Klapy***, → prírodná rezervácia ***Klapy***, rieka *Hron* → lúka, pasienok *Zá**hron**ie***, rieka sekundárna zdrojnica *Bodroga* ***Ondava*** → obec ***Ondav**ka*, → vodný

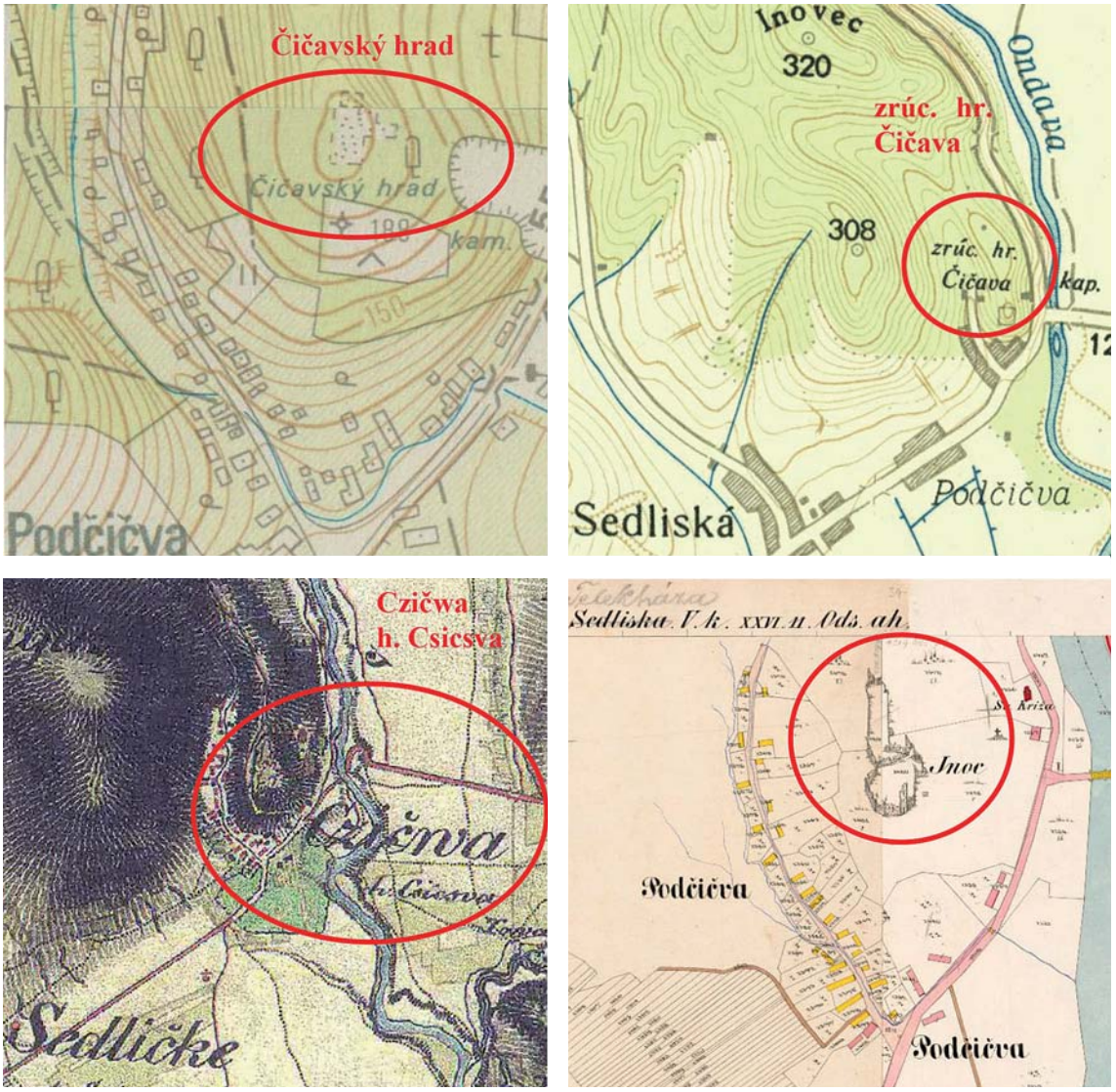

Obr. 4 Zobrazenie a pomenovanie zrúcaniny hradu na ZM10 z roku 1981 (vľavo hore), ZM50 z roku 2008 (vpravo hore), 2. vojenské mapovanie z roku 1839 (vľavo dole) a katastrálna mapa z roku 1867 (vpravo dole), kde ale Inoc je pomaďarčený názov lesa Inovec

tok ***Ondav**ka*, → geomorfologický celok ***Ondav**ská vrchovina*, → geomorfologický podcelok ***Ondav**ská rovina*, → geomorfologický podcelok ***Ondav**ská niva*). V našom prípade to znamená, že štandardizovaný názov obce *Čičava* alebo jeho slovný základ *čičav-* musí byť rešpektovaný v názve zrúcaniny hradu [15, s. 149-155], [16].

Je skutočnosťou, že štandardizovaný názov jednej z dvoch častí obce v obci *Sedliská* má podobu *Podčičva*, ktorá je veľmi blízka návrhu obce na zmenu názvu hradnej zrúcaniny na *Čičva*. Názvy častí obcí patria do kompetenčnej sféry názvoslovnej autority Ministerstva vnútra SR, ktoré ich v dnešnej podobe zdedilo z predchádzajúceho obdobia. Doplnenie, prípadne zmeny v tomto súbore sú dnes veľmi zriedkavé. Podoba názvu časti obce *Podčičva* by mohla byť ukážkou nerešpektovania zásady hierarchickej postupnosti geografických názvov v štandardizačnom procese názvoslovnou autoritou pre názvy častí obcí, podľa ktorej názov hierarchicky vyššie postaveného GO – susednej obce *Čičava* – mal byť rešpektovaný v názve hierarchicky nižšie postaveného GO, časti obce, v jeho korektnej podobe *Podčičava*.

4.2 Toponymá typu *slovný základ + formant -ava*

Nie iba na území Slovenska, ale aj v celom slovanskom jazykovom priestore, vrátane celej aj neslovanskej strednej Európy, je veľké množstvo toponým typu slovný *základ + formant -ava*, napr. *Orava*, *Trnava*, *Ondava* a i. Na Slovensku je cca 2 000 štandardizovaných toponým tohto typu vrátane predložkových názvov, ale aj iných derivátov tohto typu (pozri [17]). Na ilustráciu uvádzame výber z nich:

a) Toponymá z predslovanského obdobia na území dnes obývanom Slovanmi; tieto názvy boli prevzaté z neslovanských jazykov používaných obyvateľstvom, ktoré tu už sídlilo pred Slovanmi v čase, keď sa sem prisídlili Slovania, t. j. pred cca 5. storočím, napr. *Nitrava*, ako jedno z najstarších písomne doložených toponým Slovenska: 824 *sancte Nitrauensis ecclesie*, 870 *Nitraua* a až v roku 1006 je najstarší doklad na zredukovanú podobu *Nittra*, ale aj mnoho ďalších názvov, ktorých pôvod sa dá iba ťažko a neuspokojivo vysvetliť alebo sa nedá na úrovni súčasného poznania vôbec vysvetliť (pozri [18]). Podobne názov rieky v Česku Vltava bol prevzatý do češtiny z germánskeho **Wilth- + -ahwa* alebo *-aha* vo význame *divoká prudká rieka* s modifikovaním formantu *ahwa* → *ava*, takže vývoj názvu v češtine bol: germánske **Wilthahwa* → staročeské *Vъltava* → české *Vltava*. Ďalšie české názvy: *Chrastava, Jihlava, Oslava, Otava, Svitavy, Šumava, Úhlava, Úslava, Vidnava* (pozri [19] a [20]). Odborníci ponúkajú aj viaceré konkurenčné etymológie toponým. Príklady štandardizovaných slovenských názvov tejto skupiny, resp. názvov s nejasným začlenením do skupín, napr.: *Balgava, Blava, Geravy, Hencnava, Chanava, Chynava, Kokava, Kylava, Zadné Melkavy, Meltava, Moldava, Olcnava, Orava, Ptava, Rimava, Riňava, Ronava, Roňava, Rupava, Siklava, Silava, Siravy, Sveržava, Šatlavy, Šikšava, Tibava, Vislava*. Výskum pokračuje ďalej.

b) Poststredoveké (novoveké) toponymá utvorené zo slovného *základu nemeckého pôvodu + formant -ava*, napr. *Bristava, Grinava* (← *Grünau/Zelená niva*), *Lindava* (← *Lindau/Lipová niva*), *Rožňava* (← *Rosenau/Ružová niva*), *Kluknava, Kolkava, Legnava, Lenkava, Lintavy, Richnava, Richňava*.

c) Toponymá slovanského pôvodu, napr. *Bačavy, Bajtava, Bebrava, Bištava, Blahavy, Blatnava, Čičava, Čírava, Čierdžavy, Čierňava, Čuntava, Dehňava, Delava, Diaľava, Dĺžava, Drnava, Drndava, Dudava, Dujava, Dúbrava, Dúžava, Gortňava, Hačava, Hlinava, Hrušťava, Hučava, Hučľava, Hukava, Húšťava, Chujavy, Ilava, Jelšava, Kačkava, Kaľava, Klastava, Kolčava, Kotúľava, Krčava, Krížava, Kršňava, Krútňava, Kujavy, Kylava, Libichava, Lietava, Litava, Lukava, Lušťava, Miľava, Mokava, Myjava, Ohnavy, Oľšava, Opava, Pančava, Pláňava, Podkylava, Pulpava, Riečavy, Rudava, Síňava, Slňava, Stretava, Stupava, Súšava, Svitava, Šírava, Šírňava, Šúšava, Šintava, Šuňava, Temrava, Tiesňavy, Trebichava, Trnava, Udava, Úžavy, Vrbava, Výrava, Výšavy, Zdychava, Žihľava, Žitava*. Podobne v Česku *Ostrava*, pôvodne vodný tok a neskôr prenesene aj obec/mesto, *Bobrava, Sázava*, vodný tok charakteristický svojimi sedimentmi po povodniach, t. j. *sázeti + -ava* rovnako ako aj *Sádzava*, rieka v dnešnom Maďarsku, s maďarskou podobou názvu *Zagyva*.

V tejto skupine možno vyčleniť podskupinu toponým, o ktorej môže prebiehať diskusia, že je to iný slovotvorný model, a to *slovný základ končiaci sa na skupinu dvoch hlások av + formant -a*, napr. *Náplavy, Zábava, Záprava, Zástava*, alebo ďalšiu podskupinu so slovotvorným modelom *slovný základ + formant -slava*, napr. *Budislava, Dobroslava, Domoslava, Konislava, Ladislava, Raslava*, ktoré nie sú predmetom nášho záujmu.

4.3 Preberanie toponým typu *slovný základ + formant -ava* do maďarčiny

GO na Slovensku dostali názvy väčšinou od slovenského etnika, ktoré toto územie osídlilo. Vo všeobecnosti je akceptované, že v prípade, ak do osídlenej lokality, ktorej obyvatelia už v svojom jazyku (odovzdávajúci jazyk) pomenovali GO nachádzajúce sa v lokalite, prišlo inojazyčné etnikum, názvy už pomenovaných GO inojazyčné etnikum najčastejšie preberalo a súbežne si ich modifikovalo podľa zásad preberania cudzích geografických názvov do svojho jazyka (preberajúci jazyk). Jednou z viacerých zásad preberania slovenských geografických názvov do maďarského jazyka v dobe prisídlenia maďarského etnika bola aj zásada, ktorá regulovala na začiatku preberaných slov susedstvo dvoch otvorených slabík v odovzdávajúcom jazyku vysunutím samohlásky z vnútornej otvorenej slabiky v preberajúcej maďarčine. Vysunutie samohlásky znamenalo v našom type toponým redukciu formantu *-ava* → *-va*: slovenčina *Morava* → maďarčina *Morva* a podobne slovenčina *Čičava, Jelšava, Krčava, Mŕtava, Olšava, Orava, Pilava* (dnes *Gidra*), *Ronkava* (prítok Hornádu v Maďarsku), *Roňava, Sadzava* (rieka v dnešnom Maďarsku), *Stretava, Žitava* → maď. *Csicsva*, *Jolsva* aj *Jósva, Karcsva, Morotva, Olsva* aj *Ósva, Árva, Pilva, Ronkva, Ronyva, Zagyva, Szeretva, Zsitva* (pozri [21] a [25]).

4.4 Argumenty navrhovateľa na zmenu štandardizovaného názvu *Čičava → Čičva* s komentárom autorov príspevku

Navrhovateľ, obec Sedliská, v svojom návrhu na zmenu štandardizovaného názvu zrúcaniny hradu *Čičava → Čičva* argumentuje potrebou zadefinovania jedinečného názvu zrúcaniny hradu vyplývajúcej z potreby odstránenia súčasnej homonymie s názvom susednej obce *Čičava*, s ktorou je hrad mnohokrát zamieňaný, a tým podporou rozvoja cestovného ruchu v regióne. Problematike homonymie

toponým sme sa venovali v časti 4.1. Poukázali sme najmä na irelevantnosť takýchto obáv a tiež na skutočnosť, že prípadné prijatie návrhu nového názvu zrúcaniny hradu v podobe *Čičva* by znamenalo priame porušenie zásady hierarchickej postupnosti geografických názvov v aplikačnej praxi ŠGN zo strany názvoslovnej autority [15, s. 149 – 155], [16] ako aj porušenie zásad rezolúcií. Samotný názov zrúcaniny hradu i obce *Čičava* je primárne slovenského pôvodu, názov je autochtónny, najstaršie dochované písomné záznamy názvu *Chychywa* z roku 1270 v latinsky písaných listinách treba čítať *Čičava* [14, 2008, s. 94]. Navrhovaná podoba názvu *Čičva* je ovplyvnená filtrom maďarského jazyka a jej prípadné prijatie by znamenalo aj ignorovanie zásady jednotného charakteru štandardizovaných geografických názvov v oblasti južnej časti horného Zem-plína. Vývoj názvu obce *Čičava* v okrese Vranov nad Topľou: **Čičava* → rok 1270 *Chychywa* → rok 1316 *Chychua* → rok 1808 *Czičowka* → rok 1920 *Čičava*.

Podľa F. *Uličného* „Prvou a starobylejšou dedinou v doline *Čičavského potoka* (dnes vodného toku *Čičava*) bola dedina s pôvodným názvom *Čičava* a maďarizovaným názvom *Csicsva*. Kráľovič Štefan niekedy v rokoch 1261 – 1269 a opätovne ako kráľ Štefan V. daroval v roku 1270 šľachticovi Rainoldovi majetok *Čičava* a k nemu patriace dediny. Podľa charakteristiky čičavského majetku a uvedených dedín v donačnej listine je zrejmé, že čičavský majetok označuje panstvo, pomenované podľa názvu dediny, resp. už skôr postaveného hradu. Z toho vyplýva, že dedina *Čičava* jestvovala dávnejšie pred rokom 1270. . . Starobylá podoba názvu *Čičava* vedie k domnienke, že nevznikol v 11. až 12. storočí, ale skôr. O dedine *Čičava* je ojedinelá priama správa z roku 1363. Vtedy si šľachtici z Rozhanoviec rozdelili hrad *Čičavu* a k nemu patriace majetky, ku ktorým patrila aj táto dedina. . . Nepochybne v poslednej štvrtine 14. storočia za neznámych okolností zanikla. Hrad *Čičava* bol pomenovaný podľa názvu najvýznamnejšej dediny panstva. . . Z názvu zaniknutej dediny *Čičava* bol v polovici 15. storočia odvodený slovenský názov mladšej dediny, teda názov *Čičavka*. Prvá správa o *Čičavke* je v listine z roku 1493 . . ., keď tu hospodárili tri sedliacke domácnosti, pozemky po štyroch domácnostiach, ktoré sa dávnejšie odsťahovali, boli opustené. . . V uvedenej listine sa vyskytuje pod názvom v slovenskom prepise *Čičavka*. V písomnostiach z 15. až prvej polovice 17. storočia pod maďarizovaným názvom *Čičoka*. Názov *Čičavka* bol zdrobneninou odvodenou od názvu blízkej, ale zaniknutej dediny *Čičava*." [24, s. 107 – 109].

V maďarskom jazykovom priestore bol pôvodný slovenský názov *Čičava* podľa zákonitostí maďarčiny pri preberaní cudzích toponým modifikovaný do podoby *Csicsva/Čičva* (pozri časť 4.3) a neskôr novší slovenský názov *Čičovka* bol do maďarčiny adaptovaný v podobe *Csicsóka* (vo všeobecnosti slovenské *ov* sa do maďarčiny adaptovalo ako *ó*). Názov *Csicsva* sa v súčasnosti v jazykovom priestore maďarčiny ustálil na označenie zrúcaniny hradu a názov *Csicsóka* bol štandardizovaný ako názov obce *Čičava* [14, 2008, s. 94], [22, s. 293], [23, 1. diel, s. 328].

Na strane podporovateľov navrhovateľovho riešenia na zmenu štandardizovaného názvu *Čičava* → *Čičva* pre GO zrúcaniny hradu sa objavil aj argument, že ide o skrytý zámer zákazu používania „historickej" podoby názvu *Csicsva/Čičva* v jazykovom prostredí minoritného jazykového priestoru maďarčiny. Jedná sa o hlboké nepochopenie podstaty zamietnutia takéhoto návrhu. Operačný priestor názvoslovnej autority – ÚGKK SR – je ŠGN v štátnom jazyku, to znamená v slovenskom jazyku. Ani v tomto prípade, ale ani v iných prípadoch nemá ÚGKK SR kompetenciu regulovať problematiku ŠGN v maďarskom jazyku.

5. Záver

Napriek tomu, že kompetencia ústredného orgánu štátnej správy, ÚGKK SR, na úseku štandardizácie geografických názvov nie je ústrednou, ťažiskovou témou aktivít ÚGKK SR, považujeme za správne podať základnú informáciu o tejto téme i na pôde nášho mesačníka Geodetický a kartografický obzor. Tento krok sa javí spravodlivým i z pohľadu doteraz relatívne skrytej vyše 70-ročnej usilovnej práce zanietenej skupiny odborníkov – kartografov, geodetov, jazykovedcov, geografov, hydrológov, historikov, ktorí zodpovedajú za doterajšie pozitívne výsledky i za dobrú reprezentáciu nie iba rezortu geodézie, kartografie a katastra, ale aj inštitúcií, ktoré navrhli ich členstvo v poradnom orgáne názvoslovnej autority, t. j. v názvoslovnej komisii.

Štandardizovaný názov *Čičava* pre objekt niekdajšieho hradu a pre dnešnú zrúcaninu hradu je autochtónny názov slovenského pôvodu už od stredoveku, plne funkčný, zaužívaný v aplikačnej kartografickej praxi i v odbornej literatúre, v súlade s Pravidlami slovenského pravopisu, s rezolúciami konferencií Organizácie Spojených národov o štandardizácii geografických názvov, s § 18 zákona č. 215/1995 Z. z. o geodézii a kartografii i s jeho vykonávacou vyhláškou a svojou podobou plne zapadajúci do množiny slovenských toponým utvorených zo slovného základu *čič*, *čičať* a *čičava* ako aj do množiny slovenských toponým oblasti horného Zemplína v doline rieky Ondava. Podoba názvu, ktorou navrhuje navrhovateľ nahradiť súčasný štandardizovaný názov, čiže *Čičva*, je maďarská sekundárna podoba primárneho slovenského názvu *Čičava*, v maďarčine písaná *Csicsva*. Nič nebráni tomu, aby aj naďalej názov zrúcaniny hradu *Čičava* v maďarskom jazyku mal podobu *Csicsva* (vyslov Čičva), ak to tak stanoví príslušná názvoslovná autorita pre toponymá v minoritnom jazyku (a tou nie je ÚGKK SR), a ak to bude v súlade s rezolúciami konferencií Organizácie Spojených národov o štandardizácii geografických názvov. Argumentácia navrhovateľa predstavuje chybnú účelovú interpretáciu historických písomných dokumentov názvu hradu v stredovekých listinách a ako taká je ponúkaná laickej verejnosti. Poradný orgán názvoslovnej autority, Názvoslovná komisia Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky, na zasadnutí svojej 1. sekcie dňa 18. júna 2025 jednomyseľne odporučila názvoslovnej autorite návrhu navrhovateľa na preštandardizovanie názvu zrúcaniny hradu Čičava do podoby Čičva **nevyhovieť**.

LITERATÚRA:

[1] Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 215/1995 Z. z. o geodézii a kartografii v znení neskorších predpisov.
[2] Zákon č. 46/1971 Zb. o geodézii a kartografii.
[3] Vyhláška č. 50/2024, ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky č. 300/2009 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 215/1995 Z. z. o geodézii a kartografii v znení neskorších predpisov.
[4] Elektronický terminologický slovník ÚGKK SR geodézie, kartografie a katastra. [Dostupné online: https://www.skgeodesy.sk/sk/terminologicky-slovnik/?letter=n] [cit. 2025-08-19].
[5] STN 73 0401-2 Terminológia v geodézii a kartografii. Časť 3: Terminológia kartografie a geografických informačných systémov. Úrad pre normalizáciu, metrológiu a skúšobníctvo Slovenskej republiky, 2024.
[6] Geografické názvoslovie Základnej mapy ČSSR 1 : 50 000 z územia Slovenskej socialistickej republiky, 2. Názvy sídelných geografických objektov. Slovenský úrad geodézie a kartografie, č. P-221/1981 z 9. 9. 1981, Kartografické informácie 11. 165 s. Bratislava 1981. 79-906-81.

[7] Geografické názvy okresu Vranov nad Topľou A14. Geografické názvoslovné zoznamy OSN – ČSFR. Bratislava: Slovenský úrad geodézie a kartografie, P-321/1990 zo 16.7.1990. 81 s. ISBN 80-7103-011-2.
[8] Geografické názvy okresu Trenčín A19. Geografické názvoslovné zoznamy OSN – ČSFR. Bratislava: Slovenský úrad geodézie a kartografie, P-395/1991 z 5. 8. 1991. 122 s. ISBN 80-900509-1-3.
[9] Názvy vodných tokov a vodných plôch SR. Povodie Bodrogu a Tisy A18. Geografické názvoslovné zoznamy OSN – ČSFR. Bratislava: Slovenský úrad geodézie a kartografie, P-425/1990 z 31. 10. 1990. 82 s. ISBN 80-85164-17-5.
[10] Geografické názvoslovie Základnej mapy ČSSR 1 : 50 000 z územia Slovenskej socialistickej republiky, 1. Názvy nesídelných geografických objektov, Východoslovenský kraj. Slovenský úrad geodézie a kartografie, č. P-378/1975 z 19. 11. 1975, Kartografické informácie 8. 153 s. Bratislava 1976. 79-002-76.
[11] Geografické názvoslovie Základnej mapy ČSSR 1 : 50 000 z územia Slovenskej socialistickej republiky, 1. Názvy neosídlených geografických objektov, Stredoslovenský kraj. Slovenský úrad geodézie a kartografie, č. P-164/1976 z 23. 6. 1976, Kartografické informácie 9. 177 s. Bratislava 1977. 79-008-76.
[12] Geografické názvoslovie Základnej mapy ČSSR 1 : 50 000 z územia Slovenskej socialistickej republiky, 1. Názvy neosídlených geografických objektov, Západoslovenský kraj. Slovenský úrad geodézie a kartografie, č. P-108/1978 z 30. 3. 1978, Kartografické informácie 10. 122 s. Bratislava 1979. 79-904-79.
[13] Vyhláška Štatistického úradu Slovenskej republiky č. 597/2002 Z. z., ktorou sa vydáva štatistický číselník krajov, štatistický číselník okresov a štatistický číselník obcí.
[14] KRAJČOVIČ, R.: Z lexiky stredovekej slovenčiny s výkladmi názvov obcí a miest (1 – 53). In: Kultúra slova, 2008, roč. 42, č. 2, s. 89 – 96. ISSN 0023-5202. Dostupné online: https://www.juls.savba.sk/ediela/ks/. [cit. 2025-08-19].
[15] HORŇANSKÝ, I.: Poznámky k legislatívnej regulácii štandardizácie geografických názvov. In: Jednotlivé a všeobecné v onomastike. Zborník príspevkov z 18. onomastickej konferencie. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2012, s. 149 – 155.
[16] HORŇANSKÝ, I.–ZÁVODNÝ, A.: Pravopisné princípy a slovenská toponymia. In Zborník z 22. slovenskej onomastickej konferencie 5. – 7. 9. 2022 v Trnave.
[17] HORŇANSKÝ, I.: O konflikte deminutívnych prípon *-avka* a *-ávka/-iavka* v štandardizovaných geografických názvoch. Kultúra slova, Bratislava, ročník 2005, číslo 2, s. 82 – 86. ISSN 0023-5202.
[18] HLADKÝ, J.: Hydronymia povodia Nitry. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, Pedagogická fakulta. 2004. 291 s. S. 144 – 145. ISBN 80-8082-008-2.
[19] LUTTERER, I.–KROPÁČEK, L.–HUŇÁČEK, V.: Púvod zeměpisných jmen. Praha: Mladá fronta. 1976. 301 s. 23-026-76.
[20] LUTTERER, I.–MAJTÁN, M.–ŠRÁMEK, R.: Zeměpisná jména Československa. Praha, Mladá fronta, 1982. 373 s. 23-042-82.
[21] HORŇANSKÝ, I.: Slovenské geografické názvy a ich prirodzená maďarizácia. In: Osudy slovenských geografických názvov. Panslovanská únia. Bratislava 2016. 232 s. S. 33 – 45. ISBN 978-80-970685-6-1.
[22] Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I. – III. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. 1977. 71-071-77.
[23] KISS, L.: Földrajzi nevek etimológiai szótára A-K, L-Zs. 4. rozšírené vydanie. Budapest, Akadémiai kiadó, 1998. 821 + 822 s. ISBN 963 05 4567 5(3).
[24] ULIČNÝ, F.: Dejiny osídlenia Zemplínskej župy. Michalovce, 1. vydanie, Občianske združenie Zemplínska spoločnosť, 2001. 760 s. ISBN 80-968 579-1-6.
[25] VARSIK, B.: Slovanské (slovenské) názvy riek na Slovensku a ich prevzatie Maďarmi v 10. – 12. storočí. Bratislava, 1. vydanie, Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1990. 181 s. ISBN 80-224-0163-3.
[26] STANISLAV, J.: Slovenský juh v stredoveku I. Bratislava 1999, druhé vydanie (v NLC – DSL prvé), vydalo Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry. 485 s. ISBN 80-88878-49-7.
[27] STANISLAV, J.: Slovenský juh v stredoveku II. diel. Turčiansky Svätý Martin 1949, 673 s. Prvé vydanie.
[28] RESOLUTIONS ADOPTED AT THE TEN UNITED NATIONS CONFERENCES ON THE STANDARDIZATION OF GEOGRAPHICAL NAMES 1967, 1972, 1977, 1982, 1987, 1992, 1998, 2002, 2007, 2012. Prepared for the United Nations by Natural Resources Canada. UNITED NATIONS GROUP OF EXPERTS ON GEOGRAPHICAL NAMES UNGEGN/29/8 Twenty-ninth session Bangkok, Thailand, 25 – 29 April 2016. [Dostupné online: https://unstats.un.org/unsd/geoinfo/ungegn/docs/29th-gegn-docs/GEGN-29-8_Resolutions%20adopted%20at%20the%20ten%20UNCSGN_en.pdf] [cit. 2025-08-19].
[29] Wikipédia, slobodná encyklopédia. Heslo Čičava (hrad). [Dostupné online: https://sk.wikipedia.org/wiki/%C4%8Ci%C4%8Dava_(hrad)] [cit. 2025-08-19].
[30] SZENTPÉTERY, I.: Az Árpádházi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. I. 1923, II/1. 1943, II/2-3. 1961. II/4. 1987. Budapest. 2/1:95. In: KISS, L.: Földrajzi nevek etimológiai szótára A-K, L-Zs. 4. rozšírené vydanie. Budapest, Akadémiai kiadó, 1998. 821 + 822 s. ISBN 963 05 4567 5(3).

Do redakcie došlo: 2. 9. 2025

Lektoroval:
Mgr. Iveta Valentová, PhD.,
Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV